

ความหลากหลายของพรรณพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่นในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

Plants Diversity and Local Wisdom in Si Thep Historical Park Si Thep District Petchabun Province.

(Received: March 23,2025 ; Revised: March 27,2025 ; Accepted: March 28,2025)

สุนทรี จินธรรม¹ จีรภัทร์ อัฐจุติลปเวท² พรนภา เตียสุติกุล¹ พชรี ประสงค์ริโย² รัชนิวรรณ จินธรรม²
Soontaree Cheentam¹ Jeeraputr Attisilwet², Pornnapa Tiasutikun¹ Patcharee Prasangriyo²
Rachaneewan Cheentam²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณพืช ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชและ จัดทำระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืช ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ระยะที่ 2 สำรวจความหลากหลายและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายของพรรณพืช

ผลการวิจัย จากการศึกษาความหลากหลายของพรรณพืช ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ พบว่า พรรณพืชที่สำรวจพบมีจำนวน 129 ชนิด แบ่งเป็นไม้ต้น จำนวน 65 ชนิด ไม้พุ่ม จำนวน 24 ชนิด ไม้เลื้อย จำนวน 14 ชนิด ไม้ล้มลุก จำนวน 14 ชนิด ไม้หญ้า จำนวน 6 ชนิด และหญ้า จำนวน 6 ชนิด จากการศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช พบว่า มีการนำพรรณพืชไปใช้ประโยชน์ด้านอาหาร ได้แก่ แคป่า ขี้เหล็ก ผักกูด ฝั่ ด้านสมุนไพร ได้แก่ ฝาง รวงแดง เปล้าใหญ่ และด้านการใช้สอย ได้แก่ พฤษภ ประดู่ พะยอม มะหาด สามารถจัดระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืชได้จำนวน 129 ชนิด

คำสำคัญ: ความหลากหลายของพรรณพืช, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This survey research aims to study plant diversity, local wisdom of utilizing plants, organizing of plant diversity database system, in Si Thep Historical Park, Si Thep District, Petchabun Province. Method of the research had four phases as follows: phase 1 was to study context of Si Thep Historical Park, phase 2 was to survey plant diversity and wisdom of utilizing plants in Si Thep Historical Park and enter plant diversity data into database, research results by training activities. The study results of plant diversity in Si Thep Historical Park indicate that there exist 129 species comprising 65 species of trees, 24 species of shrubs, 14 species of climbers, 14 species of herbaceous stems, 6 species of aquatic plants and 6 species of grass.

The study on wisdom of utilizing of plants reveals that plants are used as food: Kaepa, Kheelek (Cassia Tree), Pakgood (Vegetable fern) and bamboos, as herbal plants: Fang (sappanwood), Rang Deang (Ventilago denticulata Willd) and Plao Yai (Croton oblongifolius Roxb), as general utilities: Preuk (Albizia lebbeck Benth), Padauk, Payom (Shorea) and Lakoocha. Those plants were organized as 129 species of plant diversity database system.

Keywords: Plants Diversity, Local Wisdom

¹ อาจารย์วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

² นักวิจัยอิสระ

บทนำ

ความหลากหลายทางชีวภาพนับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ มีคุณค่ามากเกินกว่าจะประเมินได้ ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้คนในอดีตได้รับประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความหลากหลายของพรรณไม้ เช่น การนำมาเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดจนนำมาประยุกต์เป็นศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นที่สืบสานกันมายาวนานในรูปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังช่วยให้โลกมีบรรยากาศ ดิน น้ำ อุดมภูมิและความชื้นอย่างสมดุล ความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในประเทศไทย มีทั้งทางบกและทางน้ำ มีพันธุ์ไม้ที่ศึกษาแล้ว ประมาณ 20,000 ชนิด และพันธุ์สัตว์ประมาณ 12,000 ชนิด และมีสิ่งมีชีวิตถึง 100,000 ชนิด ที่ยังไม่ได้การศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งอาจมีจำนวนมากที่มีคุณค่าและสามารถนำมาพัฒนาเป็นอาหาร ยา หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ (วิสุทธิไพบูลย์, 2553) ความหลากหลายของพรรณพืชที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ในอดีตมีพรรณไม้ที่หลากหลายขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นป่าสมบูรณ์ และได้ลดปริมาณและจำนวนชนิดลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากมีการใช้ที่ดินในการก่อสร้างทำถนน ที่อยู่อาศัย และทำการเกษตร พรรณพืชที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่มีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่ชุมชนปลูกและอนุรักษ์ไว้ในแต่ละตำบล รวมถึงที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งยังคงมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งไม้ต้น ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพมากกว่า 100 ชนิด¹

อุทยานประวัติศาสตร์ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ชื่อ “ศรีเทพ” เรียกตามพระวินิจฉัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทยที่ทรงสันนิษฐานไว้

ในคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2447 เมืองโบราณศรีเทพมีลักษณะเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบแบบเมืองในวัฒนธรรมทวารวดี ที่ยังสามารถรักษารูปแบบแต่เดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุดโดยไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแห่งหนึ่งของประเทศไทย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพแบ่งเป็นสองส่วน คือ เมืองในและเมืองนอก ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่พบไม่มากนักในเมืองร่วมสมัยเดียวกันที่พบในปัจจุบัน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,889 ไร่ หรือประมาณ 4.7 ตารางกิโลเมตร โดยส่วนแรกเมืองในหรือเมืองส่วนในมีพื้นที่ประมาณ 1,300 ไร่ ลักษณะเป็นรูปเกือบกลมที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 กิโลเมตร มีช่องประตูเมือง 6 ช่องทาง และมีโบราณสถานซึ่งได้รับการขุดแต่งและบูรณะแล้วทั้งหมดประมาณ 40 แห่ง โดยมีโบราณสถานเขาค้างในโบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง และโบราณสถานปรางค์ศรีเทพเป็นกลุ่มโบราณสถานสำคัญ อีกทั้งมีสระน้ำและหนองน้ำน้อยใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปประมาณ 70 สระ ส่วนที่สองเมืองนอกหรือเมืองส่วนนอกมีพื้นที่ประมาณ 1,589 ไร่ เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าต่อออกไปทางด้านทิศตะวันออกของเมืองใน มีช่องประตูเมือง 6 ช่องทาง และมีโบราณสถานซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและยังไม่ได้มีการขุดแต่งและบูรณะรวมทั้งหมดประมาณ 54 แห่ง มีสระน้ำขนาดเล็กน้อยใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปประมาณ 30 แห่ง มีสระขวัญเป็นสระน้ำสำคัญที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่กลางเมือง ออกจากนอกเมืองโบราณศรีเทพออกไปทางทิศเหนือยังมีโบราณสถานกระจายอยู่อีกราว 50 แห่ง โดยได้รับการขุดแต่งและบูรณะแล้ว 2 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างนอกและโบราณสถานปรางค์ฤาษี โบราณสถานเขาค้างนอกเป็นสถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมทวารวดีเช่นเดียวกันกับโบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานปรางค์ฤาษีเป็นสถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมเขมรเช่นเดียวกันกับโบราณสถานปรางค์สองพี่น้องและโบราณสถานปรางค์ศรีเทพ²

เมืองโบราณศรีเทพ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ตั้งอยู่ในอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโกเมื่อ เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2566 ที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) สมัยสามัญ ภายในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage หรืออนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) เมืองโบราณศรีเทพเป็นมรดกโลกลำดับที่ 7 ของไทย และเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแห่งที่ 4 ของประเทศต่อจากสุโขทัย พระนครศรีอยุธยา และบ้านเชียง ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งมรดกที่สะท้อนถึงการพัฒนาสังคมและการเชื่อมโยงวัฒนธรรมในยุคแรกของอารยธรรมมนุษย์ เป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างภูมิภาคลุ่มน้ำโขงกับพื้นที่ใกล้เคียงในอดีต การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานและสร้างความตระหนักในระดับสากลถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย ประกอบด้วย ประการแรก คุณค่า (Value) ได้แก่ คุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และศิลปกรรม รวมทั้งความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ประการที่สอง ความสมบูรณ์ (Integrity) ได้แก่ พื้นที่ต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ทำลายลักษณะดั้งเดิม และมีการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ประการที่สาม ความแท้จริง (Authenticity) โบราณสถานและวัตถุโบราณคงไว้ซึ่งลักษณะดั้งเดิมและหลักฐานทางโบราณคดีต้องสนับสนุนความสำคัญของพื้นที่ ประการที่สี่ การจัดการ และ ปกป้อง (Management and Protection) ได้แก่ มี มาตรการในการอนุรักษ์ที่ชัดเจน และการบริหารจัดการต้องตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบันและอนาคต UNESCO World Heritage Centre³

จากการสำรวจพรรณไม้ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเบื้องต้น พบว่า มีพรรณไม้พื้นเมืองไทยที่ขึ้นอยู่ทั่วไปในบริเวณโดยรอบอุทยานฯ เช่น ประดู่ ไม้ มะขามป้อม ข่อย บัว และที่บริเวณเขาคลังนอก ยังมีพรรณไม้ป่าธรรมชาติเป็นจำนวนมาก แต่ยังขาดการศึกษาสำรวจ รวบรวม และยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลพรรณไม้ ตลอดจนขาดสื่อและเอกสารเผยแพร่ความรู้ จากความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการจัดทำโครงการวิจัยการอนุรักษ์ความหลากหลายของพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์พรรณพืชและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช ตลอดจนได้ฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของชนิดพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของชนิดพรรณพืชในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และบริเวณอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นตัวนำและใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นตัวยืนยัน เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดำเนินการวิจัยโดยสำรวจความหลากหลายของพรรณพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้แบบสำรวจ ภาพถ่าย พืชสมุนไพร สัมภาษณ์นักวิชาการ ราษฎรท้องถิ่น และหมอพื้นบ้าน สรุปผลการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนในอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 6,445 คน โดยกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีเทพ และสมาชิก ครูพระสงฆ์ นักวิชาการอุทยานประวัติศาสตร์ ราษฎรท้องถิ่น หมอพื้นบ้าน และกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์ ในประเด็นบริบทชุมชนและภูมิปัญญาด้านความหลากหลายของ พรรณพืช 2) แบบสำรวจความหลากหลายของพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และ 3) แบบสัมภาษณ์ในประเด็นภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาบริบท โดยสำรวจพื้นที่ทางกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรม ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์ นักวิชาการที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ราษฎรท้องถิ่น และการชี้แจงขอความร่วมมือกับนักวิชาการของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

2) สำรวจความหลากหลายของพรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยใช้แบบสำรวจ ภาพถ่าย และสัมภาษณ์ราษฎรท้องถิ่นและหมอพื้นบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ของพรรณพืช เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีเดินสำรวจพรรณพืชตามเส้นทางเดินในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ 3 แห่ง ได้แก่ โซน A บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ โซน B บริเวณเขาค้างคาว และโซน C

บริเวณปราสาทฤๅษี ซึ่งนักวิจัยและหมอพื้นบ้านร่วมกันสำรวจแล้วบันทึกข้อมูล และถ่ายภาพ ต้น ใบ ดอก และผลของพรรณไม้

3) จัดทำระบบฐานข้อมูลความหลากหลายของพรรณพืช ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพรรณไม้ การสัมภาษณ์ ราษฎรท้องถิ่น การตรวจเอกสาร และตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาจัดทำระบบฐานข้อมูลความหลากหลายของพรรณพืชในหัวข้อตามแบบสำรวจที่นักวิจัยสร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์มาจัดระเบียบข้อมูล โดยจำแนกตามประเด็นการศึกษาให้ครบทุกองค์ประกอบที่ศึกษา โดยแยกแต่ละกลุ่มเป้าหมายแล้วนำมาตรวจสอบผลอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาในการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นวิธีสร้างความสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น และแก้ไขปรับปรุงข้อมูล หลังจากนั้นปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ และแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า พรรณพืชที่สำรวจพบมีจำนวน 129 ชนิด แบ่งเป็นไม้ต้น จำนวน 65 ชนิด ไม้พุ่ม จำนวน 24 ชนิด ไม้เลื้อย จำนวน 14 ชนิด ไม้ล้มลุก จำนวน 14 ชนิด ไม้หญ้า จำนวน 6 ชนิด และเห็ด จำนวน 5 ชนิด หากจำแนกตามบริเวณที่พบชนิดของพรรณพืชที่พบมากที่สุดคือ บริเวณปราสาทฤๅษี (C) จำนวน 63 ชนิด รองลงมาคือ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ (A) จำนวน 53 ชนิดและพบน้อยที่สุดคือ บริเวณเขาค้างคาว (B) จำนวน 47 ชนิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จำนวน 129 ชนิด จำแนกตามลักษณะพืชและบริเวณที่พบ

ลำดับที่	ลักษณะพืช	บริเวณที่พบ			ลำดับที่	ลักษณะพืช	บริเวณที่พบ		
		A	B	C			A	B	C
	ไม้ต้น 65 ชนิด				38	พญาเสือโคร่ง		/	
1	กรรณิการ์ป่า	/			39	พฤกษ์			/
2	กระแจะ	/			40	พลับพลา		/	
3	กระเบียน	/			41	พอก			/
4	กะดังใบ	/			42	พะยอม			/
5	ก้ามปู	/			43	โพธิ์	/	/	/
6	กำจาย	/			44	มะกอก	/	/	/
7	กุ่มบก	/			45	มะกัก	/		
8	กันเกรา	/			46	มะเกลือ	/		
9	ข่อย	/			47	มะกา	/		
10	ชันทองพญาบาท		/		48	มะกล่ำบ้าน			/
11	ขี้เหล็ก	/	/	/	49	มะขามแก่นดำ		/	
12	ไข่น้ำ	/			50	มะขามป้อม	/	/	
13	คอแลน		/		51	มะขามเปรี้ยว	/		
14	แคป่า		/	/	52	มะคอม			/
15	จั่ว	/	/	/	53	มะค่าแต้		/	
16	จั่วหนาม	/	/	/	54	มะดุกใหญ่	/		
17	ฉนวน			/	55	มะเดื่อ			/
18	ช้างน้าว			/	56	มะนาวป่า			/
19	ชาก			/	57	มะพลับ			/
20	ต้นเกตุ			/	58	มะไฟป่า			/
21	ตะโก	/			59	มะหาด		/	
22	ตะขบป่า			/	60	โมกหลวง	/		
23	ตะคร้อ	/	/	/	61	ส้มเกลี้ยง		/	
24	ตะคร้อหนาม			/	62	สะเดา	/	/	/
25	ตะคร้อป่า		/		63	สุพรรณิการ์			
26	ตะเคียนหนู		/		64	เสี้ยว	/		
27	ตะแบก		/		65	หว่า	/	/	/
28	ตะแบกเลือด		/						
29	ตาลเสี้ยน			/					
30	ตั่วแดง		/						
31	ประดู่	/	/	/					
32	ทองกวาว		/						
33	ปื	/							
34	ไผ่	/							
35	ไผ่ป่า	/							
36	ไผ่ร้อยข้อ			/					
37	ฝาง		/						
	ไม้พุ่ม 24 ชนิด				99	ส้มป่อย	/	/	
66	กาบหอยแครง			/	100	ไส้ตัน			/
67	แก้ว	/			101	องุ่นป่า			/
68	ขาไก่ดำ			/	102	อบเชยเถา			/

ตารางที่ 1 พรรณพืชในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จำนวน 129 ชนิด จำแนกตามลักษณะพืชและบริเวณที่พบ

ลำดับที่	ลักษณะพืช	บริเวณที่พบ			ลำดับที่	ลักษณะพืช	บริเวณที่พบ		
		A	B	C			A	B	C
69	เจตพังคี			/	103	อ้อยสามสวน			/
70	ชิงชี่		/			ไม้ล้มลุก 14 ชนิด			
71	ชุมเห็ดเทศ		/	/	104	เจตมูลเพลิงขาว			/
72	ชุมเห็ดไทย			/	105	โคไม้รู้ลัม			/
73	ปอกะบิด			/	106	นางคำ		/	
74	เปล้าใหญ่	/			107	เปราะป่า			/
75	เปล้าน้อย	/			108	ผักกูด	/		
76	โปรงฟ้า			/	109	ไผ่เพ็ก			/
77	พญาไร้ใบ		/		110	พญาयो			/
78	มะเขือพวง			/	111	ฟ้าทะลายโจร			/
79	โมกมัน		/		112	ไมยราบ	/	/	/
80	ลำโพง		/	/	113	ว่านซ้อนทอง		/	
81	ส้มโกย		/		114	สะเดาดิน			/
82	โลดทะนงแดง			/	115	น้ำนมราชสีห์	/		
83	ทางกระรอก			/	116	หนามกระสุน		/	
84	หนามแท่ง		/		117	ลูกใต้ใบ		/	
85	หญ้าหนวดแมว			/		ไม้ล้มลุก 6 ชนิด			
86	หนุมานประสานกาย			/	118	ตาลปัตรฤาษี	/		
87	หนุมานนั่งแท่น		/		119	บัวหลวง	/		
88	หมีเหม็น		/		120	บัวสาย	/		
89	อ้อยช้าง			/	121	ผักบุง	/		
	ไม้เลื้อย 14 ชนิด				122	ผักแว่น	/		
90	กำแพงเจ็ดชั้น	/			123	ผ้า	/		
91	ขมิ้นเครือ		/			หญ้า 6 ชนิด			
92	เถาว์วัลย์เปรียง			/	124	หญ้าคมบาง	/		/
93	ผ้าอ้อม	/			125	หญ้าตีนนก	/		/
94	พลูช้าง			/	126	หญ้าปากควาย	/	/	/
95	เพชรสังฆาต			/	127	หญ้าหัวหมู	/	/	/
96	มะแว้งเครือ		/	/	128	หญ้าคา	/		/
97	ย่านาง	/	/	/	129	หญ้าแพรก	/		
98	รางแดง		/						

หมายเหตุ; A คือ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

B คือ เขาค้างนอก C คือ ปรางค์ฤๅษี

2. ผลการศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า พรรณพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านอาหาร มีจำนวน 37 ชนิด หากจำแนกตามส่วนของพืชที่นำมาประกอบอาหาร พบว่า ส่วนของผลมากที่สุด 17 ชนิด รองลงมาคือ ยอด 12 ชนิด ดอก 7 ชนิด ใบ 5 ชนิด ลำต้นและอื่น ๆ 3 ชนิด และ

น้อยที่สุดคือ เมล็ด 1 ชนิด ตามลำดับ (ตารางที่ 2) พรรณพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร มีจำนวน 124 ชนิด หากจำแนกตามส่วนของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทางยา พบว่า ส่วนที่เป็นลำต้น/เปลือกมากที่สุด 81 ชนิด รองลงมาคือ ราก/หัว/เหง้า 63 ชนิด ใบ/ยอด 62 ชนิด ผล/เมล็ด 55 ชนิด ดอก 24 ชนิด และน้อยที่สุดคือ ทุกส่วน 44 ชนิด ตามลำดับ

(ตารางที่ 3) และพรรณพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านการใช้สอย มีจำนวน 64 ชนิด หากจำแนกตามประเภทของการใช้สอย พบว่า ไม่ใช้สอย มากที่สุด

55 ชนิด รองลงมาคือ ไม้เชื้อเพลิง 33 ชนิด ไม้สร้างบ้าน 21 ชนิด และน้อยที่สุดคือ อื่น ๆ 8 ชนิด ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 2 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านอาหาร

ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาประกอบอาหาร								ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาประกอบอาหาร							
		1	2	3	4	5	6	7	8			1	2	3	4	5	6	7	8
1	กุ่มบก		/							20	มะไฟป่า	/							
2	ขี้เหล็ก		/	/		/				21	มะหาด	/							
3	ไข่เน่า	/								22	ส้มเกลี้ยง	/							
4	คอแลน	/								23	สะเดา		/	/					
5	แคป่า			/						24	มะเขือพวง	/							
6	จ๊ว			/						25	มะแว้งเครือ	/							
7	จ๊วหนาม			/						26	ย่านาง					/			
8	ตะขบป่า	/								27	ส้มป่อย		/						
9	ตะคร้อ	/								28	องุ่นป่า	/							
10	ไผ่								/	29	เปราะป่า			/		/			
11	ไผ่ป่า								/	30	ผักกูด		/						
12	พฤกษ์		/							31	สะเดาดิน		/			/			
13	พฤกษ์		/							32	ตาลปัตรถาชี		/				/		
14	มะกอก	/	/							33	บัวหลวง			/	/				/
15	มะขามป้อม	/								34	บัวสาย						/		
16	มะขามเปรี้ยว	/	/							35	ผักบุ้ง		/			/			
17	มะเดื่อ	/								36	ผักแว่น		/						
18	มะนาวป่า	/								37	ผำ						/		
19	มะพลับ	/																	

หมายเหตุ; 1 = ผล 2 = ยอด 3 = ดอก 4 = เมล็ด

5 = ใบ 6 = ลำต้น 7 = ผัก 8 = อื่น ๆ

ตารางที่ 3 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านสมุนไพร

ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา						ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา					
		1	2	3	4	5	6			1	2	3	4	5	6
1	กรณีการป่า	/	/	/				63	ฝาง				/		
2	กระแจะ	/			/	/		64	พญาเสือโคร่ง				/		
3	กระเบียน	/	/	/		/		65	พฤกษ์		/		/	/	
4	กะตังใบ	/					/	66	พลับพลา				/	/	
5	ก้ามปู		/		/	/		67	พอก				/		
6	กำจาย	/				/	/	68	พะยอม			/	/		
7	กุ่มบก	/	/	/	/	/		69	โพธิ์	/	/		/	/	
8	กันเกรา		/		/	/		70	มะกอก	/	/		/	/	
9	ข่อย	/	/		/	/		71	มะเกลือ	/	/		/	/	/
10	ชันทองพญาบาท	/			/			72	มะกา	/	/		/	/	/
11	ขี้เหล็ก	/	/	/	/		/	73	มะกล่ำบ้าน	/	/		/	/	

ตารางที่ 3 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านสมุนไพร

ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา						ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา					
		1	2	3	4	5	6			1	2	3	4	5	6
12	ไข่น้ำ				/	/		74	มะขามแก่นดำ		/			/	
13	คอแลน				/	/		75	มะขามป้อม				/	/	
14	แคป้า	/	/	/	/	/		76	มะขามเปรี้ยว				/	/	
15	จิ้ง	/	/	/	/	/		77	มะค่อม				/	/	
16	จันทน์	/		/	/	/		78	มะค่าแต้				/	/	
17	ฉนวน		/					79	มะตอกใหญ่	/			/		
18	ช้างน้ำ	/	/	/	/	/		80	มะเดื่อ					/	
19	ซาก				/			81	มะนาวป่า		/			/	
20	ต้นเกตุ	/		/	/	/		82	มะพลับ				/	/	
21	ตะโก	/			/	/		83	มะไฟป่า	/	/		/	/	
22	ตะขบป่า	/		/		/		84	มะหาด	/	/		/		
23	ตะคร้อ	/	/		/	/	/	85	โมกหลวง	/	/		/	/	
24	ตะคร้อหนาม	/	/		/	/	/	86	ส้มเกลี้ยง		/	/	/	/	
25	ตะคร้อป่า	/	/		/	/	/	87	สะเดา	/	/	/	/	/	
26	ตะแบก				/			88	สุพรรณิการ์		/	/			
27	ตะแบกเลือด				/			89	เสี้ยว		/		/		
28	ตาลเสี้ยน				/			90	หว่า		/		/	/	
29	ตัวแดง	/	/		/			91	กบหอยแครง	/	/	/			
30	ประคู้	/	/		/	/		92	แก้ว		/				
31	ทองกวาว	/	/	/		/		93	ขาไก่ดำ				/		
32	ปีบ	/	/	/				94	เจตพังคี	/					
33	ไผ่	/	/	/				95	ชิงชี	/					
34	ไผ่ป่า	/	/					96	ชุมเห็ดเทศ		/	/		/	
35	ไผ่ร้อยข้อ	/	/					97	ชุมเห็ดไทย		/	/		/	
36	ปอกระบิด	/			/	/		98	องุ่นป่า	/				/	
37	เปล้าใหญ่		/					99	อบเชยเถา				/		
38	เปล้าน้อย		/					100	อ้อยสามสวน				/		
39	โปรงฟ้า		/					101	เจตมูลเพลิงขาว	/					
40	พญาไร้ใบ	/						102	โตไม่รู้ล้ม		/				
41	มะเขือพวง	/	/		/	/		103	นางคำ	/					
42	โมกมัน	/	/	/	/	/		104	เปราะป่า	/					
43	ลำโพง		/	/	/	/		105	ผักกูด		/				
44	ส้มโอย่				/			106	พญาโย		/				
45	โศดหนองแดง	/						107	ฟ้าทะลายโจร		/		/		
46	หางกระรอก	/						108	ไมยราบ	/			/		
47	หนามแท่ง					/	/	109	สะเดาติน		/				/
48	หญ้าหนวดแมว		/		/			110	น้ำนมราชสีห์				/		/
49	หนุมานประสานกาย		/		/			111	หนามกระสุน	/				/	/
50	หนุมานนั่งแท่น	/						112	ลูกใต้ใบ				/		/
51	หมีเหม็น	/	/		/	/		113	ตาลปัตรฤาษี				/		
52	อ้อยช้าง				/			114	บัวหลวง	/	/	/			

ตารางที่ 3 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านสมุนไพร

ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา						ลำดับ ที่	พรรณพืช	ส่วนของพืชที่ นำมาใช้ประโยชน์ทางยา					
		1	2	3	4	5	6			1	2	3	4	5	6
53	กำแพงเจ็ดชั้น				/			115	บัวสาย			/			
54	ขมิ้นเครือ	/						116	ผักบุ้ง				/		
55	เถาว์วัลย์เปรียง				/			117	ผักแว่น				/		
56	พลูช้าง	/			/	/		118	ผำ				/		
57	เพชรสังฆาต				/			119	หญ้าคมบาง	/			/		
58	มะแว้งเครือ					/		120	หญ้าตีนนก	/			/		
59	ย่านาง		/		/			121	หญ้าปากควาย	/			/		
60	รางแดง				/			122	หญ้าแห้วหมู	/	/		/		
61	ส้มป่อย		/			/	/	123	หญ้าคา	/	/		/		
62	ไผ่ตัน	/	/		/	/		124	หญ้าแพรก	/	/		/		

หมายเหตุ: 1 = ราก/หัว/เหง้า

2 = ใบ/ยอด

3 = ดอก

4 = ลำต้น/เปลือก

5 = ผล/เมล็ด

6 = ทุกส่วน

ตารางที่ 4 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านการใช้สอย

ลำดับ ที่	พรรณพืช	การใช้สอย				ลำดับ ที่	พรรณพืช	การใช้สอย			
		1	2	3	4			1	2	3	4
1	กรณีการป่า	/		/		33	ปืบ	/		/	
2	กระแจะ			/		34	ไผ่	/	/	/	
3	กระเบียน			/		35	ไผ่ป่า	/	/	/	
4	กะตังใบ			/		36	ไผ่ร้อยข้อ	/			
5	กำมปู	/	/	/		37	ฝาง			/	/
6	กำจาย			/		38	พญาเสือโคร่ง			/	
7	กุ่มบก	/				39	พฤกษ์	/	/	/	
8	กันเกรา		/	/		40	พอก		/	/	
9	ข่อย	/		/	/	41	พะยอม		/	/	
10	ชันทองพญาบาท	/		/		42	มะกอก	/		/	
11	ขี้เหล็ก	/		/		43	มะกัก			/	
12	ไข่น้ำ			/		44	มะเกลือ			/	/
13	คอแลน	/		/		45	มะกา			/	
14	แคป่า	/		/		46	มะกล่ำบ้าน		/	/	/
15	จั่ว	/			/	47	มะขามแก่นดำ	/			
16	จั่วหนาม	/		/		48	มะขามป้อม	/			
17	ฉนวน			/		49	มะขามเปรี้ยว	/		/	
18	ช้างน้าว			/		50	มะคอม			/	
19	ซาก	/	/	/		51	มะค่าแต้		/	/	
20	ต้นเกตุ		/	/		52	มะดูกใหญ่			/	/
21	ตะโก	/		/		53	มะเดื่อ	/		/	
22	ตะขบป่า	/		/		54	มะนาวป่า			/	
23	ตะคร้อ	/	/	/		55	มะพลับ			/	
24	ตะคร้อหนาม	/	/	/		56	มะไฟป่า	/		/	
25	ตะคร้อป่า	/	/	/		57	มะหาด		/	/	

ตารางที่ 4 ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชด้านการใช้สอย

ลำดับ ที่	พรรณพืช	การใช้สอย				ลำดับ ที่	พรรณพืช	การใช้สอย			
		1	2	3	4			1	2	3	4
26	ตะเคียนหนู		/	/	/	58	โมกหลวง			/	
27	ตะแบก		/	/		59	ส้มเกลี้ยง	/			
28	ตะแบกเลือด		/			60	สะเดา	/	/	/	
29	ตาลเสี้ยน		/	/		61	สุพรรณิการ์	/		/	
30	ตัวแดง			/		62	เสี้ยว	/		/	
31	ประดู่		/			63	หว่า	/		/	
32	ทองกวาว	/		/		64	หย้าคา				/

หมายเหตุ: 1 = ไม่เชื่อเพลิง

2 = ไม่สร้างบ้าน

3 = ไม่ใช้สอย

4 = อื่น ๆ

3. ผลการจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืชในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และบริเวณอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า สามารถจัดระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืชได้ จำนวน 129 ชนิด ฐานข้อมูล ประกอบด้วย ชื่อพรรณไม้ ภาพถ่าย ชื่อวงศ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่ออื่น ๆ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ (ต้น ใบ ดอก ผล) การขยายพันธุ์ นิเวศวิทยา/สภาพแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ทางอาหารและทางยา

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า พรรณพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านอาหาร มีจำนวน 37 ชนิด ด้านสมุนไพร มีจำนวน 124 ชนิด และด้านการใช้สอย มีจำนวน 64 ชนิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทร จินธรรม จิรภัทร์ อัฐิศิลป์เวท และปณณรภัส ถกถกติก⁴ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า พืชสมุนไพรที่สำรวจพบในชุมชนตำบลบ่อเงินมีจำนวน 145 ชนิด พืชสมุนไพรที่มีส่วนใบ/ยอด เป็นส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ทางยา

มากที่สุด 98 ชนิด รองลงมาคือ ราก/หัว/เหง้า มีจำนวน 94 ชนิด ลำต้น/เปลือก จำนวน 70 ชนิด ผล/เมล็ด จำนวน 54 ชนิด ดอก จำนวน 47 ชนิด และทุกส่วนที่นำมาใช้เป็นยาได้ จำนวน 33 ชนิด ตามลำดับ พืชสมุนไพรที่สำรวจ มีวิธีการใช้โดยการต้มมากที่สุด จำนวน 102 ชนิด รองลงมา คือ การใช้วิธีอื่น ๆ เช่น การสกัด คั่ว ตากแห้ง และบดผง จำนวน 74 ชนิด ตำพอก จำนวน 50 ชนิด และคั้นสด จำนวน 40 ชนิด ตามลำดับ พืชสมุนไพรแต่ละชนิดมีสรรพคุณทางยาที่แตกต่างกัน เช่น กระดังงามีสรรพคุณ บำรุงเลือด ขับปัสสาวะ เจตมูลเพลิงแดง มีสรรพคุณ บำรุงไฟธาตุ บำรุงโลหิต วานหางจระเข้ มีสรรพคุณ แก้แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก รางจืด ถอนพิษไข้ พิษยาฆ่าแมลง และบัวหลวง มีสรรพคุณ บำรุงครรภ์ บำรุงหัวใจ และห้ามเลือด

ผลการจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืชในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และบริเวณอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยถ่ายภาพพรรณพืช สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษาข้อมูลพืชสมุนไพรจากเอกสาร ตำรา และนักวิชาการ ได้ฐานข้อมูลพรรณพืชมีข้อมูลเกี่ยวกับชื่อพรรณไม้ ภาพถ่าย ชื่อวงศ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่ออื่นๆ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ (ต้น ใบ ดอก ผล) การขยายพันธุ์ นิเวศวิทยา/สภาพแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ทางอาหาร

และทางยา จำนวน 129 ชนิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร สมงาม⁵ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรที่อนุรักษ์ไว้ในสมาคมแพทย์แผนไทย ตำบลคลองหลวง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า การจัดทำฐานข้อมูลพืชสมุนไพรที่อนุรักษ์ไว้ในสมาคมแพทย์แผนไทย โดยจัดทำซีดีฐานข้อมูลพืชสมุนไพรและเอกสารฐานข้อมูลพืชสมุนไพรจำนวน 111 ชนิด 55 วงศ์ ประกอบด้วย ชื่อพืชสมุนไพร ภาพถ่าย ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ ชื่อสามัญ ชื่อท้องถิ่น ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ สารสำคัญ สรรพคุณ การขยายพันธุ์ และถิ่นกำเนิด เพื่อใช้ในการเผยแพร่ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาด้านการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์เป็นยารักษาโรค และการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีเทพควรสนับสนุนกลุ่มและเครือข่ายการอนุรักษ์ความหลากหลายของพรรณพืชและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ใน ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ชุมชนในตำบลศรีเทพควรตั้งกลุ่มหมอพื้นบ้านและจัดกิจกรรมเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรให้กับนักเรียนและผู้สนใจ เพื่อ

ช่วยกันสืบทอดภูมิปัญญาพืชสมุนไพร ในตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

3. ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันอนุรักษ์พรรณพืชโดยการปลูกและขยายพันธุ์ การนำไปใช้ประโยชน์เป็นยาสมุนไพร การสร้างความรู้ ความตระหนักและจิตสำนึกให้กับนักเรียนและประชาชน การจัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาบทเรียนท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์พรรณพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่นในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายด้านการอนุรักษ์พรรณพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่นในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ประชาญท้องถิ่น และผู้นำชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

1. สุกัญญา แก้วนิม. 2558. **ชุมชนตำบลศรีเทพ**. การติดต่อส่วนตัว.
2. กรมศิลปากร. 2566. **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: extension://efaidnbmnmbpcajpcglclefindmkaj/https://www.finearts.go.th/storage/contents/2020/08/file/LRhE11T MJMilC25Xs1Jukoa0zxJZVMK ld2CIZYW.pdf. (20 มกราคม 2568).
3. UNESCO World Heritage Centre. (2023). *The Criteria for Selection*. Retrieved from <https://whc.unesco.org>
4. สุนทรี จินธรรม ปณณภักดิ์ ถกถกถก และจิรภัทร์ อัจฉริศิลป์เวท. 2558. **การศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 พฤศจิกายน – ธันวาคม 2558. วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย.

5. สุนทรี จินธรรม จิรภัทร์ อัฐศิศิลป์เวช และปณณรภัส ถกกลภักดี. 2562. ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชน ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี.ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2562. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
6. วิเชียร สมงาม. 2558. การศึกษาภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรที่อนุรักษ์ไว้ในสมาคมแพทย์แผนไทย ตำบลคลองหลวง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.